

Fredagen den 6 februari

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 29 januari.

2 § Svar på interpellation 1986/87:156 om biståndspolitiken

Anf. 1 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Anita Bråkenhielm har frågat mig om den starka betoningen av vapenfrågorna i SIDA:s broschyr Nedrustningsspiralen innebär att undervisning i civilmotstånd, nedrustningsförhandlingar och avveckling av svensk försvarsindustri kommer att bli inslag i biståndspolitiken. Vidare har Anita Bråkenhielm ställt frågan om det svenska biståndet kommer att orienteras mer mot regimoberoende kanaler.

I den återopade broschyren anförs att SIDA:s informationsbyrå verkar för att de globala rättvisefrågorna beaktas inom vuxen- och skolundervisningen och att broschyren är ett försök att i fredsundervisningen föra in frågorna om internationell solidaritet och det ömsesidiga beroendet mellan rika och fattiga länder. Det framgår av broschyren att SIDA inte tagit ställning till de åsikter som framförs i skriften. Broschyren är inte avsedd att vara en framställning av regeringens syn på nedrustning, fredsarbete och bistånd.

Broschyren är ett led i SIDA:s informationsverksamhet, som enligt gällande riktlinjer skall bedrivas långsiktigt och mångsidigt. Jag vill gärna understryka kravet på mångsidighet. Den är en förutsättning för en konstruktiv debatt och en undervisning som uppmuntrar till självständigt tänkande. Det ankommer sedan på varje skola och lärare att avgöra om och hur materialet skall användas så att undervisningen blir allsidig och balanserad.

SIDA har fått statsmakternas uppdrag att lämna information om utlandsfrågor och utvecklingsproblem i vid mening. SIDA:s information kan vara en redovisning av både fakta och olika ståndpunkter. Med bidrag från SIDA lämnas sådan information också av folkrörelser och andra enskilda organisationer, även om dessa i främsta rummet verkar opinionsbildande. För dessa organisationer är profilering av den egna verksamheten i fråga om ideologi, ämnesval och målgrupper en given utgångspunkt.

Insatser av det slag som anges i Anita Bråkenhielms första fråga faller utanför biståndspolitikens ram. Däremot räknar jag med att biståndet också i fortsättningen kommer att ha stor betydelse för att Sverige på ett trovärdigt sätt skall kunna bedriva en aktiv freds- och solidaritetspolitik. Utveckling i de

fattiga länderna är ett viktigt bidrag till strävandena att främja internationell fred och säkerhet.

Beträffande Anita Bråkenhielms andra fråga vill jag erinra om att det allmänna målet för vårt bistånd är att bidra till att höja levnadsnivån för de fattiga människorna, inte att ge stöd till den ena eller andra regimen. Detta gäller oavsett om biståndet lämnas genom direkt bilateralt samarbete eller t. ex. genom växande bidrag till folkrörelsernas och andra enskilda organisationers biståndprojekt.

Anf. 2 ANITA BRÅKENHIELM (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lena Hjelm-Wallén för svaret. Hon säger att SIDA inte har tagit ställning till de åsikter som framförs i broschyren. I interpellationssvaret finns en brasklapp om att detta inte betyder att SIDA funnit anledning att ta ställning till alla de åsikter som framförs i broschyren. Varför inte det? Med tanke på den iver som SIDA på sista tiden har visat att även ta ställning till åsikter som enskilda personer med eller utan anställning i SIDA har haft om SIDA:s verksamhet är det inte särskilt trovärdigt när man säger att denna broschyr, påkostad, fin och utgiven av SIDA:s informationsbyrå, inte på något sätt avspeglar åsikter som delas av den myndighet som har utgivit broschyren.

Lena Hjelm-Wallén säger att broschyren inte är avsedd att vara en framställning av regeringens syn på nedrustning, fredsarbete och bistånd. Detta framgår däremot inte av broschyren. Eftersom det uttryckligen står att SIDA:s informationsbyrå verkar på statsmakternas uppdrag för att de globala rättvisefrågorna beaktas inom undervisningen, är det lätt för den som läser broschyren att få intrycket att den uppfattning om dessa frågor, om säkerhetspolitiken osv., som framförs i broschyren avspeglar statsmakternas åsikter.

Jag tar fasta på en del av det som Lena Hjelm-Wallén säger i sitt svar. Hon vill särskilt understryka kravet på mångsidighet i informationen. Jag skall bara kort läsa upp några av rubrikerna på kapitlet i denna broschyr och tar dem som är särskilt markerade med färg och alltså kan anses vara speciellt viktiga. Broschyren, som SIDA ger ut för att belysa de globala rättvisefrågorna, har således bl. a. följande rubriker:

”– Vilka resurser kräver rustningar?

– Vilka är orsakerna till och konsekvenserna av att u-länder upprustar?

– Hur fungerar vapenhandeln internationellt och i Sverige?

– Vad händer med människor som utsätts för kärnvapenprov?

Vad är en Trident?

Dödens krämare – om den internationella vapenhandeln

Sverige då? – om svensk vapenexport till u-länderna

Svenska vapen i 63 krig

Stilla havet – atomakvariet

– Vilka grupper har ett särskilt intresse att driva upp rustningarna?

– Vilka är upprustningens ’dödssynder’?”

Sedan finns det kapitel om vad man kan göra. Jag läser upp följande rubriker:

”– Vad menas med civilmotstånd? – Hur kan det genomföras?”

- Vad krävs av en icke-våldsaktivist?

- Vägra vapen?

- Vem blir torterare?

'Det spelar ingen roll om de sätter mig i fängelse' – om kvinnolägret i Greenham Common

- Är nedrustning möjlig?

- Skall Sverige nedrusta?

- Kan ett land fungera utan armé?"

Jag vill fråga statsrådet Lena Hjelm-Wallén om hon anser att detta ger en antydning om att SIDA i sin information är mångsidig när det gäller synen på de globala rättvisefrågorna. Hade det inte varit på sin plats med en aldrig så liten skildring av något enda litet svenskt biståndsprojekt? Det står ingenting om vad svenska och andra biståndsarbetare, i samarbete med människor i u-länderna som älskar sina länder, med engagemang och kunskap gör för att bidra till den internationella solidariteten och förståelsen. Jag tycker att det hade varit mera mångsidigt.

Svensk utrikes- och säkerhetspolitik behandlas ganska utförligt i denna broschyr, framför allt i tre huvudavsnitt. Ett av dem handlar om den svenska vapenexporten. Jag tycker att avsnittet är ensidigt vinklat och propagandistiskt. I samma departement som Lena Hjelm-Wallén sitter det statsråd som ansvarar för den svenska vapenexporten. Hade det inte varit på sin plats med någon antydning om orsakerna till att Sverige av säkerhetspolitiska skäl anser sig behöva en försvarsindustri, någon antydning om varför den är exportberoende samt att det finns vissa regler för den svenska vapenexporten? Är vapenexportframställningen i broschyren mångsidig?

Det talas ganska mycket om ensidig svensk nedrustning. I ett stort uppslag redovisas den utredning som har gjorts för att belysa hur detta skulle vara möjligt. I denna kammare har jag i en debatt fått klara och entydiga besked från utrikesministern, som ju är chef för det departement där biståndsministern arbetar. Utrikesministern har klart sagt ifrån att någon ensidig svensk nedrustning inte är på tal. Vad man än tycker om den nyligen ingångna försvarsöverenskommelsen – även om man skulle tycka att den är otillräcklig – kan man inte beskylla den för att innebära inledd ensidig svensk nedrustning. Utrikesministern har vidare sagt att någon avveckling av den svenska försvarsindustrin inte är aktuell. Hade det inte varit på sin plats, om man vill vara mångsidig, att den svenska regeringens uppfattning i dessa delar på något sätt antytts såsom en balans?

Allra sist detta med vapenvägran. Det framställs i broschyren på så sätt: att vägra värnplikt här hemma i Sverige är en behaglig gärning. Men om man kommer till Nicaragua kan man ju ändra sig och ta till vapen, åtminstone på sandinistregeringens sida. Jag vill fråga om detta antyder om att man skulle kunna tänka sig en annan syn på orsaken till värnpliktsvägran här hemma. För närvarande gäller ju bara samvetsskäl som orsak, och samvetet borde ju råda även i ett annat land.

Jag vill gärna höra litet flera synpunkter från statsrådet på om hon anser att broschyren uppfyller kravet på mångsidighet.

Anf. 3 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Anita Bråkenhielm vet att riksdagen har gett SIDA ett allmänt informationsansvar vad gäller internationella frågor inkl. globala rättvisefrågor. Det häfte som vi nu diskuterar, Nedrustningsspiralen, är ett debattmaterial med avsikt att belysa nedrustningsfrågorna och upprustningsproblematiken och dess inverkan på bl. a. u-ländernas utveckling. Det är alldeles sant att mycket av det som står i materialet är kontroversiella ställningstaganden.

Jag förstår att man kan ha olika åsikter om innehållet liksom om balansen mellan de åsikter som kommer fram. Jag menar ändå att det är SIDA:s rättighet att lägga fram ett sådant material. Det är just för att väcka debatt som man har lagt fram det. Det framgår både av förordet och texten på baksidan, där man säger att en mängd olika åsikter framförs i broschyren och att de skall leda till debatt. Så har ju också skett.

Jag kan hålla med Anita Bråkenhielm om att de områden som är behandlade i häftet inte hör till SIDA:s mest centrala ansvarsområden.

Anf. 4 ANITA BRÅKENHIELM (m):

Herr talman! Jag tackar för det erkännandet. Detta häfte är inte avsett att vara någon form av undervisningsmaterial om nedrustning, åtminstone inte enligt vad man säger från SIDA. I broschyren står: Det är ett försök att i fredsundervisningen föra in frågorna om internationell solidaritet och det ömsesidiga beroendet mellan rika och fattiga länder.

Jag föreställer mig att fredsundervisningen även SIDA förutan har ganska mycket material som handlar just om problemen med upprustningen, kärnvapenprov, civilmotstånd osv. Då väntar sig kanske svenska skolelever att om SIDA skall komplettera sitt material skulle det vara med information om vad man kan göra för att förbättra internationell solidaritet, om det som borde vara SIDA:s huvuduppgift, nämligen biståndsarbete på det praktiska planet.

Jag tyckte ändå att jag fick en antydning om att statsrådet inte tycker att broschyren uppfyller kravet på mångsidighet. I så fall vill jag höra om statsrådet tänker framföra någon form av kritik mot broschyrens ensidighet till den ansvariga myndigheten.

Jag ställde ytterligare en fråga i min interpellation. Den gällde om det skulle bli en mera regimoberoende omorientering av det svenska biståndet. Jag är inte riktigt säker på att jag har fått något entydigt svar på den frågan. Det finns i den här broschyren tankegångar som gör att man ställer sig litet undrande inför regimorienterat bistånd, åtminstone om det är SIDA:s tankar som framförs i broschyren.

Anf. 5 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! SIDA ger ut väldigt mycket material. Det mesta av informationsmaterialet handlar om svensk biståndspolitik, olika svenska och internationella biståndsprojekt. Också sådant har skolorna tillgång till. Här var det det speciella förhållandet mellan rustning och utveckling som behandlades, med särskild inriktning på vad detta får för konsekvenser i u-länderna. När Anita Bråkenhielm anklagar skriften för att vara ensidig,

kan jag hävda att hennes urval av citat är något ensidigt. En större mångsidighet än så finns faktiskt i broschyren.

Jag skall inte ingripa vad gäller debattmaterial som ett ämbetsverk ger ut. Men det är bra att det blir debatt om materialet – det är en allmän synpunkt jag har.

Den andra frågan, som moderater gärna driver, baseras på påståendet att det svenska biståndet är regimorienterat, som det heter. Detta är i grunden fel. Det svenska biståndet har inte varit ett stöd till regimer, men väl till länder där det enligt vår mening föreligger förutsättningar att bedriva ett meningsfullt bistånd i enlighet med de biståndspolitiska målen. När Sverige ger bistånd till ett visst land betyder detta alltså inte – och har aldrig betytt – att vi därmed till alla delar solidariserar oss med den politik mottagarlandet bedriver. I en del fall kan vi ha allvarliga betänkligheter mot en viss politik men kan ändå anse biståndet vara meningsfullt i den meningen att det når ut till utsatta grupper och på sikt gynnar våra biståndspolitiska mål.

I den här frågan intar jag således precis samma ståndpunkt som Anita Bråkenhielm har redovisat i en artikel i Dagen den 25 september 1986, där hon pläderade för fortsatt bistånd till Etiopien. Hon säger inledningsvis i artikeln: "Det svenska biståndet till Etiopien bör fortsätta."

Vidare står det:

"Ett av skälen att fortsätta är att det fortfarande, trots en terrorregim i landet, finns möjlighet att nå de fattigaste och att hjälpa på ett sätt som inte omedelbart understödjer regimens förtryck – – –"

Det här är också min åsikt, Anita Bråkenhielm. Jag konstaterar att när det kommer till ett praktiskt exempel, t. ex. efter en resa ute i verkligheten som den Anita Bråkenhielm hade gjort, då har vi samma uppfattning.

Anf. 6 ANITA BRÅKENHIELM (m):

Herr talman! Jag vill gärna ge svensk biståndspolitik och dess företrädare det erkännandet att denna politik, kanske delvis till följd av den mångåriga moderata kritiken, har blivit bättre i den meningen att man nu är något mer kritisk när man ser till hur pengarna används. Men visst förekommer det fortfarande mycket bistånd som kan sägas vara ett direkt stöd till regimen. Det kan t. ex. gälla utbetalning av importstöd med stora penningssummor. Jag håller givetvis med om att det är viktigt att man kontrollerar hur pengarna används.

När jag sade att vi skall fortsätta att hjälpa Etiopien skall det inte tolkas så, att detta oundvikligen skall ske genom att vi fortsätter att ge pengar direkt till regimen. Det finns andra vägar. Att jag tar upp frågan i det här sammanhanget beror naturligtvis på den syn som ges i broschyren på det man kallar militariseringen i tredje världen. Där sägs:

"Ett sätt att se på militariseringen i tredje världen är att den framförallt sker för att hindra de många fattiga från att få sin rättmätiga del av vinsterna från naturresurser och arbete i sina respektive länder. – – – Tanken är att även om kolonierna blivit formellt självständiga så fortsätter utsugningen genom att i-länderna samarbetar med en liten överklass i u-länderna. Denna överklass kan bara sitta kvar vid makten med stöd av en stark militär apparat."

Det är klart att regimen i de flesta av våra biståndsmottagarländer sitter kvar vid makten endast med stöd av den interna militära apparaten. Sådana är förhållandena i dessa länder. Men om vi nu ser på Etiopien eller ett annat biståndsmottagarland, Nicaragua, som är den nuvarande regeringens favorit, så är det ju ovanligt goda exempel på länder som har en regim i uniform. Vore det då inte på sin plats att på ett kraftigare sätt försöka orientera biståndet förbi dessa regimer och använda de många andra kanaler som finns eller som man kanske kan upprätta?

Jag tycker det är positivt om resultatet av denna debatt kan bli att vi kommer något litet steg längre på den vägen, där vi försöker sprida insatserna och gå förbi regimer som de nu nämnda. De motsvarar alla anspråk när det gäller att verkligen vara militärregimer, även om jag inte delar uppfattningen att avsikten med att dessa länder håller sig med rustningar och arméer främst är att hindra de fattiga från att få del av landets utveckling. Både Lena Hjelm-Wallén och jag vet att många utvecklingsländer kämpar med svåra interna motsättningar och etniska problem och stridigheter som går långt tillbaka i historien och att de kanske är nödtvungna att hålla sig med försvarsresurser mot inre och ibland även yttre förtryck. Men detta hindrar inte att man skulle kunna styra biståndet förbi regimen.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1986/87:77 och 78 till skatteutskottet

4 § Debatt vid remiss av proposition 1986/87:79

Föredrogs proposition 1986/87:79 om förslag till lag om dödens inträde, m. m.

Anf. 7 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! I sitt interpellationssvar till mig i tisdags, den 3 februari, förklarade statsministern att det förhållandet att uppgifter ur budgetpropositionen återgivits i massmedia innan denna avlämnats till riksdagen icke är en acceptabel sakernas ordning. I mitt därpå följande anförande tillät jag mig att presumera att statsministerns nya ordningsregel, nämligen att "allt material blir offentligt, och därmed tillgängligt, i den stund det läggs på riksdagens bord", inte enbart skulle gälla budgetpropositionen utan alla propositioner, och jag erfor ingen invändning mot den tolkningen.

Dagen innan, den 2 februari, hade man kunnat läsa i Dagens Nyheter att denna tidning kunde "avslöja" innehållet i den forskningsproposition som enligt tidningen skulle avlämnas till riksdagen först den 19 februari.

I förrgår, den 4 februari, kunde man i Läkartidningen, under rubriken "Regeringsförslag om dödsbegreppet", ta del av innehållet i den proposition som nu skall remitteras till utskott och som anlände till riksdagen i går.

Uppenbarligen måste informationen ha varit tillgänglig för Läkartidningen flera dagar innan tidningen nådde sina läsare.

Sådana iakttagelser visar att statsministerns besked att man från regeringens sida avser att "återge riksdagen dess givna företrädesrätt till information om regeringspropositioner" ännu inte trängt igenom i hela regeringskansliet. Statsrådsberedningen bör göras uppmärksam på detta. Propositioner är skrivelser från regeringen till riksdagen, och det hör till normal hövlighet att innehållet i brev och skrivelser inte delges offentligheten innan de kommit mottagaren till handa.

Detta, herr talman, var allt för den här gången.

Överläggningen var härmed avslutad.

Proposition 1986/87:79 hänvisades till socialutskottet.

5 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 5 februari

1986/87:339 av *Per-Richard Molén* (m) till miljö- och energiministern om visst uttalande om energipolitiken:

"Det är bara de obegåvade som inte inser vilka möjligheter ett nytänkande på energiområdet erbjuder. Alltför många inom kraftområdet är förstockade konservativa som fastnat i det egna kampanjmaterialet."

"Ibland kallar jag dem för 'jesuiter' och 'de sista dagarnas heliga'."

Med anledning av detta uttalande från miljö- och energiminister Birgitta Dahl i Dagens Nyheter den 26 januari 1987 anhåller jag att få ställa följande fråga:

På vilket sätt anser statsrådet att ett uttalande av ett sådant slag befrämjar regeringens strävan att få en så bred uppslutning kring svensk energipolitik som möjligt?

6 § Kammaren åtskildes kl. 10.22.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Olof Marcusson